

Tolnai Ottó

AZ ÉLŐ RETIKÜL

Kedves Géczi barátom,

igen, jó, nagyon jó: *joó* lenne a Murterre menni, és onnan, éppen onnan, hol reggelente rendszeresen kávéztunk, kicsit kihajózni a Kornátokra (Encoronata-Coronata), a Kornátok gyöngyszemei – Žut, Piškera, Kurba Vela, Sit, Levrnaka, Lavsa, Škulj és Smokvica Vela közé... Feloldódni abba a kékségbe, azúrba, amelyről az elmúlt évtizedekben nem keveset beszélünk... Nemrég valaki azt mondta, falra mászik már a kékségeimtől! Mire én érdeklődve fordultam felé. Milyen falra?

Nem tudom, mutattam-e már neked azoknak a szinte az egész szigeten, a Nagy-Kornátok völgyén, a Mej és a Veli Vrh között végighúzódó, kőből, *suhozid*ből rakott-épített tizenkét óriás (vertikálisan 25, horizontálisan 14 méter, valamint 1,2 méter magas, 75 centiméter széles) keresztteknek a felvételeit, amelyek számomra az egyik legmegrázóbb emlékműegyüttest, emlékparkot képezik: Bogdan Bogdanović jasenovaci *Virágja* mellett látom, de neveztem már Brancusi földre fektetett *Végtelen oszlopainak* is őket... A pusztakarszt közepén, felfoghatatlan módon elégett tűzoltóik emlékére hordták egybe, egymás kezébe adogatva a köveket Pag, Tisno, Vodice és Šibenik népe, egy mérnök, Nikola Bašić elképzelése szerint. Gyerekkorom óta csodálom a *suhozidet* mint olyant, minden méterét építészeti csodának tartom, jóllehet mintha minden darabja szabálytalanul lenne a helyére rakva, mintha mindegyik kő külön lebegne, jóllehet az egész abszolút stabil, szil-

árdan zárt és időtálló, igaz, a régebbi falak olykor úgy tűnnek, mintha egy másik civilizáció után maradtak volna itt, valami általunk nem ismert játék – Hérakleitosz tán még tudott valamit erről a játékról –, valami általunk nem ismert geometria szerint sorakozva, jóllehet éppen hogy nem, éppen hogy mindegyik egy-egy tíz körömmel kikapart, kiszedett, kitisztított vörös földdarabot óv, őriz, keretez... Biztos meséltem, hiszen életem egyik legnagyobb élményéről van szó, egyszer senki sem volt a közelben, érted, senki, át akartam lépni egy ilyen alacsony, első pillantásra jelentéktelennek tűnő kőfalon, és le találtam lökni róla egy öklömnyi követ, meglepetésemre nagyot, sokkal nagyobbat koppant a déli kánikulában, igen, váratlanul sokkal nagyobb akusztika nyílt számára, mint feltételeztem volna, hirtelen az egész égbolt, az egész tenger felkínálta neki hangterét, rányílt (minden biztonnal ez a titka a tengermelléki templomocskák messze hallatszó szavának is), majd megszólalt, akárha az égből, egy hang: *Ki az?!*

Még ma is arra gyanítok, maga az isten volt az, aki megszólalt. Igen, úgy tűnt, ez az általam lelökött kis kődarab az első és egyetlen, amely az elmúlt évtizedekben-évszázadokban-évezredekben leesett a *suhozid*ről mint olyanról... Sejtettem, egyszer még felmagasztosulnak e pusztá, száraz, kötőanyag nélküli, akárha magáért a rakosgatásért rakott falak, de azt nem sejtettem, hogy éppen keresztformává fognak összekapaszkodni, keresztformában felmagasodni, fel, oda Brancusi oszlopa mellé, amely, megtapasztaltam, hozzáértő barátaim, Bem és Počivavšek¹ is megtapasztalta, valóban végtelen...

Az első keresztet a pagi tűzoltóknak emelték, a másodikat a tiszóiaknak... Azért említtem már megint Tisnót, mert, tudod, Tisnóban kezdődött az Adria ezen részéhez való kötődésünk, legtöbb embert, gyereket ott ismertünk meg, onnan mentünk aztán először Jezeróra, Murterre...

Emlékszem, bámultam ott az Obala murterskih školján, a Pierre's kávézda teraszáról a

¹ Bojan Bem (1936–) belgrádi festő, Matjaž Počivavšek (1955–) szlovén szobrász. (A szerk.)

kétségbe oldódó egyik turistahajót, amikor a kis kávézó súlyos beton virágtartója, virágmellvédje fölött, berregni-pörögni kezdett egy megkergült éjjeli lepkének tűnő gyapjas lény, azt mondtad, mint annyiszor mondod flórára-faunára, erre-arra, különösmód mindig lelkesen, hogy mi micsoda, azt mondtad, csak úgy mellékesen: ez a *szender*! Ez az örült propeller, kérdeztem még közelebb hajolva, azt mondtad, igen, meg azt, ha jól emlékszem, valami módon Cholnoky Jenőhöz kötődve, hogy ez a szender az este még akár Veszprémben is lehetett... Nem tudom, átrepülve a hegyeket, kerülőúton tán néhány kis öblöt, magát a tengert is, az a szender, miért éppen oda, a mi kis kávézónk szürke, beton virágtartójához, virágmellvédjéhez repült, nem tudom, mert nem mondtad, de majd rád kérdezek, mondod mindig, folyamatosan, ha nem mondod véletlen, rád kérdezek bambán, nem mondtad, milyen virág is volt abban a súlyos beton virágtartóban, virágmellvédben, hogy a szenderünk éppen oda repült, éppen azt a virágot célozta meg, kivéve persze, ha valóban nem Veszprémből repült hírhozóról van szó, amely valóban valami neked szánt speciális üzenettel érkezett, mert kezdek hinni az ilyesmiben, hiszen különben felfoghatatlan lenne, hogy a fenében is keveredett éppen oda, ahová egy pillanattal előbb a szándálomat a beton szegélyére felemeltem, máris mohón szivattyúzva a visszaúthoz szükséges üzemanyagot, csak azért nem mondom kerozinnak, jaj, csak azt ne, mert azok a tűzoltók, akiket említettem, állítólag éppen a segítségükre érkező helikopter lyukas tartályából rájuk csorgó kerozin által égtek el... Egyik oldalról a felgyuladt kóró, cserje égig érő, mozgó, futó tűzfala, másik oldalról az égből rájuk csorgó, rájuk ömlő kerozin... Tudtam, e csupasz szigetekeken van valami fű, cserje („*Kornati su gotovo sasvim goli. Samo mjestimično ima na njima opore trave; oaze žbunja i šikare...*”), de hogy égig érő, mozgó tűzfal... Igen, a Kornátok vakító csodájához, azúrjához immár a kis, örült propeller és az a mozgó tűzfal, az az égből csorgó kerozin és azok a kereszttek is hozzátartoznak...

Még azt is meg kell említenem, ezek az általad bevezetett semmis növények, rovarok, amelyeket én sutamód ki-kicsipkedek szavaid réseiből magamnak, hogy aztán *suhozid*-jeimmel, löszbabáimmal kombináljam őket, mert olykor valóban úgy tűnik, löszbabáimmal én is éppen úgy építkezem, mint ahogy a *suhozidet* rakják, szabálytalan építőelemekből, minden kötőanyag nélkül... Látom, újabb Baláca-vonatkozású leveledből is elkülönítettem már a *jenezstert*, miféle bokor, fa is az, kérdezem majd, olykor még akkor is rájuk kérdezek, ha tudok ezt-azt róluk, ugyanis valójában magyarázataid, leírásaid, megjegyzéseid izgatnak, hiszen a *jenezster* kapcsán is azt írod, egyet „Györgydeák Gyuri is átvitt a kertjébe – neki meg is maradt –, az én veszprémi kertemből meg kifagyott...”

El se kezdtem levelem, lám, máris egy rakáson a szender és a *jenezster*, a *suhozid* és a löszbaba... Van valami ajánlatod a murteri napokat illetően?

A római villagazdasággal, a balácai Villa Románával kapcsolatban viszont majd még fel kell frissítenem emlékezetemet, először is újra kell olvasnom Palágyi Sylvia rövid értekezését, annál is inkább, mivel – mint egyik alapszövegre emlékezem rá – a gyönyörű kis Horatius-válogatással indul, emlékszem, azt mondtam volt, így kellene írni, de így csak a tudós tudósok tudnak, ha mondhatok valamit a számat illetően, szeretném, ha ez a szövege is benne lenne a számban, igen, még tájékozódnom kell, mik történtek azóta, amióta a '90-es évek közepe felé Balácán jártunk volt, jóllehet magam körül, saját villagazdaságunkban is nézgelődhetnék, hiszen Jutka éppen elkezdte kipakolni a télikertet, s már tegnap én is segítettem egy kicsit neki, persze amennyit gyenge, mint a virágszál gyenge derekam megengedi, hiszen én, tudod, egy kettőbe vágott Vitéz lennék...

Kis, magunk vájta tavunkból (a közepére afféle kutat ástam a finom, sötét palicsi homokba, melynek minőségét Csáth egyedülállónak tudta, melyről olyan szép szavai voltak, melyet harisnyájában hordott, csak az a probléma, nehéz, szinte lehetetlen lefóliázni, hogy a halak télire oda húzódhassanak...

sanak) mind ki kellett bányászni a vízililiomot, tavirózsát, ugyanis eltűnt alóluk a víz, kilyukadt a tófólia, akárha ki a föld, egyelőre át kell szállítani őket a hátsó udvar egy még kisebb tavacskájába... Lassan a mi kertünk, udvarunk is úgy néz ki, mint borbély barátunk veje, a szorgos koitenyészítő kertje, udvara, amelyben vagy tíz-húsz kis tó feketélik (lám, a zsádszín Nagy-Palics és a Vértó mellett tíz-húsz fekete tó), Jutka mondja, van vízililiomunk, amelyik már több mint húsz éves... Igen, mondtam neki, emlékszem, hiszen magam szedtem, Jutka a partról irányított kiabálva, „gyökerestől! gyökerestől!” – miközben én félve kaparásztam a fenék rizómáját, észbontó rizómaszövetét, istenem, motyogtam, ilyen szöveget kellene kuszálni-verní, még akkor is, ha netán éppen aknákat ölelnek, szőnek, nyelnek is magukba, magam szedtem, még a vasfüggöny részeként elaknásított tőzegtóból, ha netán megcsúsztam, kétségbeesve kapkodtam a trikolór háttárkarók után... El nem tudták képzelni, ki az az örült, aki ott kapálódzik a tó közepén, a háttárkarók között, még szerencse, hogy akkortájt már nem lóttek...

A kis és nagy kalitkák teli, az egyikben, amely télen üresen állt, éppen most, a vasárnapi kisállatpiacon vett öt kis fürjet Jutka, nemsokára tojni kezdenek, azt mondja, majd azt kapok ezután reggelire, meg ebédre is az erőlevesbe, fürjtojást...

Nem meséltem, komondorom a múltkor rám támadt. Azt hittem, ló ütött el, mozdony, azt, a zoo-ból kiszabadult oroszlán akar széttépni... Erre nem számítottam, ha élet-halálharcra vált, leírhatatlanul megsokszorozódik az ereje, súlya... Arról az érzésről meg nem is tudok szólni, ahogy megéreztem, ha hátraesem, a kút falának köszönhetem, nem zuhantam hátra, pontosan éreztem, átharapta volna a torkom... Azt mondják, azért támadt rám, mert nincs tartásom, nincs parancs-, illetve vezényszavam. Őt is csak simogatom... Valójában a nyakörvét markoltam meg. Arra az időre, amíg egyik vendégünk nem távozik. Lenyomtam a földre, amit ő akkor félig-meddig úgy értelmezett, le akarom fektetni, hogy a hasát simogassam... Ez rendben is lett volna,

Zsille Gábor

HÁNY SZIGET

Valahogy mindig létrejön a semmi közepén egy sziget, előzmények nélkül, csak úgy, és tündököl hosszan. Hogyan kezdődött, találgatjuk, a meddő sárban megjelent egy keréknyom, a limes mellől megjelent néhány tiszt, valamely kóbor légió néhány veteránja, és lettek parcellák, kertek, nyáj, gondosan rakott kőépületek, valami tanya, szálláshely, falu, védett település, villagazdaság. A barbárság tengerén valahogy mindig felbukkan egy sziget, fácános mozaikkal, istállókkal, színezüst mosdótálakkal, kúttal, és kertek húzódnak körben, kertek, mellettük tágas magtár és műhely, az udvarház falán egy napóra. Oda vágyakozik minden barbár.

Valahol mindig létrejön a semmi mocsarából egy sziget, valahol mindig kozmosszá alakul a vak, irdatlan káosz, mindig padlóvá lényegül a dolomit, mészkő, tufa, vésőkhöz szelídül a fekete bazalt. És mindig akad egy gazda, egy ízléssel megáldott úr, nyújtani védelmet, célt, tartani rendet. Hány ilyen sziget merült alá a múltba, hány Nemesvámos, Baláca, Szabadbattyán, Polgárdi, Nagykút, Kiskút, Örvényes tűnt el végleg a mélyben, hány Seuso készítettett nemesfém kupákat, kancsókat, hány övcsat alussza örök álmát a földben – kiknek a sírján sétáltam akkor, tíz évvel ezelőtt augusztusban, Kővágóörs határában egy lánnyal, az elmúlásról társalogni bölcsen?

lefeküdt, én fölėje hajolva, egyik kezemmel simogatni kezdtem, jóllehet a másikkal ugyanakkor továbbra is erősen fogtam. Amikor azt hittem, a vendég már távozott, elengedtem. De akkor hirtelen észrevettem, a vendég nem távozott, erre ismét meg akartam markolni nyakörvét, amit ő már nem engedett. Váratlanul felfokozott dühvel nekem ugrott... Kicsit megsértette az arcomat, rossz arcomat, kicsit megharapdálta jobb karomat satöbbi. Összeült a család, úgy határoztak, a kutyát, amely életemre tört, el kell altatni... De mi Jutkával nagykutyánk mellé álltunk. Jutkának különben is van tartása, vele szemben is, van parancs- és vezényszava, látom, etetés közben olykor kupán vágja a fakanállal... És akkor, a dolog családon belül még nem dőlt el, el kell-e altatni vagy nem, nagykutyánk megbetegedett. Leállt a gyomorműködése. A Majsai-híd alatti klinikán megröntgenezték. Valami félig megőrölt csont rakódott le, betonozódott a végelébe, hihetetlen, egy egész vödörre való. Vért vettek, majd miközben már majdnem elkezdtek felválni a hasát, megjött az eredmény: szívférge van... Nem értettem, mit beszélnek, nem tudtam, mi az, hogy szívférge... Az orvos látta, hányadán állok, behívta Jutkát, aki már hallott a szívféregről mint olyanról... Nem tudja, mennyire gyengült le a szíve, mondta a főorvos, a klinika tulajdonosa, nem tudja, kibírja-e az operációt. Ha kibírja, akkor sem biztos a gyógyítása, noha ők be tudják szerezni a legjobb szívférget illető orvosságokat Olaszországból... Elaltassák-e, kérdezte, vagy operálják? Megint melléje álltunk, operálják, mondtuk. És attól kezdve ismét meghitt a viszonyunk. Kezemhez simul, közelségem az egyetlen támasza, miközben lassan épül, miközben a szívférge elleni kúra kezdetét vette... Olykor álmomban úgy érzem, már én is elkaptam őket tőle, belém is átszármaztak, méteres férgek tekerőznek a szívemben. Igen, úgy érzem, elférgesedett a szívem...

A minap meghalt az egyik tojó kacagó gerlénk. Nem vettük észre, ugyanis ott ült, fenn, a bambusz pihenőrúdján, amit én vágtam volt neki bambuszligetünkben, nem esett le, erősen kapaszkodva múlt ki, vékony, hosszú

kanülszerű ujjai rágórcsöltek a bambuszra, úgy maradt napokig... Épp kicsinyeik voltak. Nézték, ahogy ott áll felettük mozdulatlan...

A kacagó gerlék Indiában, Etiópiában, Szene-gálban, Mauritiuson, és Szudánban vadon élő ősei, most olvastam, izabellasárgák... Két-háromezer éve háziasították, 1857-ben írták le először... Hangjáról azt mondják a kézikönyvek, eltér a turbékolástól. Izgalmi hangok. Általában akkor kacagnak, ha izgattak, meglátnak egy ellenfelet, egy lehetséges partnert...

Én, tudod, évekig-évtizedekig azzal kísérleteztem (jóllehet valamiféleképpen kísérleti költészetem részeként, mert az új hangot ott, költészetemben szerettem volna viszonthal-lani, remélem, amikor úgynevezett kísérleti költészetemről beszélnek, erre, ilyen vállalkozásaimra gondolnak, s ha dicsérik, ezt az új hangot dicsérik), a kacagó gerléimet kertünk, villagazdaságunk/várudvarunk búsan bűgő, melankolikus balkáni gerléivel keresztezem, ugyanis gyakran szállnak ki véletlenül, meg hát olykor egy-egy szándékosan is kiengedek... Ahogyan egyik főhősömről, Palics-fürdő utcaseprőjéről, szent emberemről sem tudtam eldönteni, sír-e, nevet-e, úgy az én új, keresztezett gerléimről sem tudom eldönteni, kacagnak, zokognak-e... Tehát azt sem tudom, másokon próbálom leellenőrizni, kacagás, zokogás hallik-e verseimből...

Egy alkalommal, megdöböntő pillanatok voltak, a sövényünk, viszonylag vékony körítőfalunk előtt sietve lépkedő menekültek hosszú sora váratlanul megállt. Jutka keze felé nyúltam. El nem tudtam képzelni, most mi fog következni. Egymásra mosolyogtak. Ezt máskor sosem tapasztaltam. Már mint hogy mosolyogtak volna. (Talán még egyetlen alkalommal, amikor séta közben három kislány odaszaladt a kiskutyámhoz...) Meghallották kacagógerléinket... És felismerték a hangjukat... Nincs kizárva, mondta Regény Misu, amikor elmeséltem neki, hogy a kacagó gerlék is észrevették őket... Akár az is megtörténhetett volna, egyszerre felzokognak fátyolsövényed, viszonylag vékony kerítőfalad, fel néhány kilométerre odébb, a zsillett-drótkerítés előtt...

Immár nem csak kutyatemetőnek nevezem a bambuszliget és a mogyorós közötti, a nyírligeten túlnani homokos részt, ott nem meszse a füge és a rézgálicos-kékköves betonhorodótól, hanem madártemetőnek is... Különben ligeteimet, erdeimet illetően változások álltak be. Mióta Japánban Tanaka mester elvezetett egy bambuszerdőbe, egészen másképpen viszonyulok a mi bambuszligetünkhöz. Amióta meg itt járt nálunk a kis palicsi orosz kolónia néhány tagja, mert a kínai kolónia mellett immár orosz kolóniánk is létezik Palicson, a legtöbben Horvátországból érkeztek (a Vihar fedőnevű katonai akció után), de közben felszaporodott a kínai és az orosz kolónia is, meg éppen a minap avattam egy olasz negyedet a kínai mellett, ott gyülekeznek a motorosok, valamint a mi, a Szent Orbán utcánkon, egy Kis Párizs nevű sarokrészt is felavattam, ott, Hugyi Rozetta bágyadt kék villája mellett, persze anélkül, hogy a helyi közösség, illetve a helyi pártszervezetek bármit is tudtak volna róla... Nyikoláj egyszer csak felállt, észrevette ugyanis nyírligetünket, megkérdezte, vágthat-e néhány kötegnyírveszőt orosz fürdőjükbe, szaunájukba. Megtisztelne, felavatná, tulajdonképpen valóssá tenné ligetünket, mondtam, mert eddig úgy tűnt, csak papiroson létezik, vágott, majd mikor ismét náluk fürödtünk, jól megcsapkodta vele meztelen testünket s majd csak aztán kaptuk meg jéghideg vodkánkat... Mondtam neki, ha nyírligetünkben járok (persze csak hat-hét fáról van szó tulajdonképpen), mindig azt mondom, amit Japánba repülve mondtam volt barátainknak: Szibéria szép...

Századfordulós (1902) villánk, a Homokvár falai repedeznek, mint arra a szomszédok és egyik volt tulajdonos is még időben figyelmeztettek, muzsikálnak, gondoltuk, hadd muzsikáljanak, az ajtók immár alig bírják a tetőzet (a megfáradt bíborcserép tonnáit), a padlás terhét, ráadásul még sok könyvet is felkubikoltam, mondják, a porlás-pergés immár állandó, azt hittem, mondták, naiv festő vagyok, alapot lehet húzni egy homokvár alá, a homokvár homokórává tűnt, függőleges homokra aggatom immár képeim, képtáram, a pince boltozatán is sérüléseket fedeztem fel,

átnedvesedett, a vasgerendák rapidmód rozsdásodnak, valaki azt ajánlotta, flexeljem, csiszoljam le, kenjem be rozsdátlanítóval...

Különös, csak most balácai vonatkozású leveled-leveleid óta („Szólj, ha még kellenek részletek, öllelek, János”) lett nyilvánvalóvá ez az én vár és villa közötti állandó vacillálásom. Hol villának, hol várnak nevezem salakbeton házunkat. Mint villát vettük, de ahogy jobban megismerkedtem pergő-pordó állagával, azzal, hogy falai homokká tűnnek, mindinkább várnak kezdtem mondani, hiszen a vár erősebb, egy vár nem csak a külső erőnek tud ellenállni, hanem a saját falaiban működő lebomlásnak is... Kezdetben Homokvárnak nevezve, gyerekkorom Tisza menti homokváraira gondoltam, arra, milyen fantasztikus is az, gyerekkori váradba, költői metaforádba költözni, élni... Az első eset, valaki, méghozzá egy kisebbségi – határon, vasfüggönyön, drótfüggönyön túli – költő saját metaforájába vackolt, él, sőt még alapot is húzatott alá, elefántcsonttoronyot is eszkábált rá... Igen, centiméterről centiméterre alapot húzattam alá a baranyai kőműves mesterekkel. Megcsinálták a lehetetlent, szilárd alapot húztak egy homokvár alá...

Aztán lassan már kizárólag csak várnak neveztem. Magamat meg vitéznek... Tudod, anyai nagyanyám neve Vitéz volt, tehát benne sincs semmi költői túlzás, fiam visszavette apai nagyapám nevét, a Kracsunt, én vissza anyai nagyanyámét, a Vitézt...

Akkortájt kaptam Párizsból, Hugyi Rozettától egy képeslapot, amelyen Chirico észrevétlenül szürke-rózsaszín tónusú festménye látható. Számomra Chirico egyik legjobb festménye. Egy, a leeresztett függőhídon várába lovagló, páncélruhában lévő vitézt ábrázol, amelynek páncéljába – lényébe – akárha áramot vezettek volna, de tán azt is mondhatnám, amelybe mintha villám csapott volna... Olyan erős rezgésszáma volt a képnek, páncélruhának, hogy rám is átterjedt, én is rezegni-vacogni kezdtem, akárha belém csapott volna a villám, akárha én dugtam volna valami meztelen drótot a konnectorba, én is rezegni-vacogni kezdtem, mint gyerekkorom-

ban, ahogy rezegve-vacogva szórtam volt a gyöngyházmorzsás, vizes homokkal teli maromból a kis golyóbisokat váram tornyaira...

Szóval, nem folytatom, csak azt említem meg még végezetül, hogy Homokváramat, lakhatónak vélt metaforámat idővel valós várnak képzeltem el, mégpedig éppen úgy és olyannak, ha lehet így mondani, egy az egyben, ahogyan azt az *Iskolában* Ottlik leírja. A migránsok megjelenése, váram körül való sereglése kezdetén, úgy éreztem, a történések, a világ folyása Ottlikot igazolja, ám közben egyszer véletlen újraolvastam Ottlik várleírását, és kicsit elbizonytalanodtam, megijedtem, elhátároztam, irodalmi értekezletet hívnak össze itt, a helyi, a palicsi könyvtár kis, sárga kúriájában, hogy újraolvassuk Ottlik várleírását... Annál is inkább, mivel én közben nagy fodrásztúdiumokat is végeztem, s immár ahhoz a bizonyos borotvált tar koponya kérdéséhez is érdemlegesen tudok majd hozzászólni...

Balácáról levelezve, azt vettem észre, lakunkat ismét inkább villának kezdem nevezni...

Tudom, már túl hosszúkas levelem, de még két dologra okvetlenül reflektálnom kell.

Először is a freskómaradványok gránátalma-faja, gránátcserjéje, meg a kék szajkója.

Rómában élő montenegrói szobrász barátom járt nálam mostanában. Sokat meséltetem. Életéről a Pó-deltában, ott volt ugyanis villagazdasága feleségének. Performanszaiban a villagazdaság szerszámaikat használta, például egy *sbarra di ferrót*, amivel lukat ütött az egyik neves római galéria falán... Kounellishez való viszonyáról, ugyanis műtermét Kounellistól kapta volt, egy házban éltek... Aztán sokat a montenegrói gyerekkoráról. Érdekes, apjáról sosem beszélt, csak az anyjáról, apja csetnik volt ugyanis, az anyja partizán... Három nagy jugoszláv példaképe van, hangoztatta újfent: Tin Ujević, a költő, Ivo Lola Ribar, a korán életét vesztette értelmiségi partizán, és a performer Tomislav Gotovac... Na mármost, meséje közben felfigyeltem arra, gyakran emleget egy kis gránátalma-erdőt... Mindig visszatér hozzá... Mind gyakrabban időz benne... Van ugyanis egy telkük a Kotori-öbölben, a tengerparton, azon egy kis barakk, a barakk körül meg egy kis gránát-

almafa-erdő... Úgy mondja, édesanyám gránátalmafa-erdeje, ő sosem mond cserjét...

Az *atrium* freskóin (ugyanúgy pofára voltak a freskók esve, mint Krétán, a knósszoszi palotában) egy festett kert van, irod. Van benne mindenféle növény, köztük virágzó gránátalmák – és persze kékszajkó is, ami mifelénk nem él. A gránátalma élhetett, annak idején a II–V. században melegebb volt itt, körülbelül olyan, mint az Isztrián manapság (képzeld, a villa lakói Isztriáról hozták a faolajat, spanyol területről meg a borukat – az amforák maradványai ezt tanúsítják) –, szóval igazi multikulti volt itt.

Ami a kék madarat illeti, el kell mesélnem neked, tán a legszebb – tehát Târgu Jiuhoz fogható – hely, ahol életemben jártam, az Hercegovina volt, a *stećakok* (sírkövek), valamint a két tó Imotskiban, a Vörös- és a Kék-... A két feneketlen tó... Nem lehet megállapítani, a vizet, avagy a víz árnyékát látod-e ott alant. Mirko Kovač nagyon szépen írt róla, amikor is elvezette volt oda legjobb barátját, Danilo Kišt, el a Kék-tóhoz... Hogyan kimérni, hogyan kavicsot dobni a közelinek tűnő feneketlen tó fenekére...

Sejtheted, engem különösen a Kék-tó igézt meg... A letező–nem létező fenék imaginárius, akárha valami földalatti délibáb-játéka, kéksége... Már távozóban voltunk, amikor az egyik cédruson egy kék madarat pillantottam meg. Azt hittem, a végtelen kékbe való bámulás után mindent, már a madarakat is kéknek látom. Valósnak még Maeterlinck kék madarát is... Közben egy emléktárgyakat, képeslapokat áruló házikóhoz értünk. Egy fiatal fiú jött ki hozzánk, beszélgetni kezdtünk, megkérdeztem tőle, lehetséges-e, hogy erre fele valami kék madarak röpködnek. Igen, mondta, és már hozott is egy térképet, amelyre külön be volt jelölve, fényképe is ott volt látható, egy kék rigónak...

De legnagyobb hatással rám, lám, mit meg nem tettél a Baláca-szám érdekében, második leveled egyik részlete volt. Valóban megdöbentett, mi mindenre emlékezel – engeddd meg, hogy hosszabban idézzem.

„Na látod, Ottó, valóban folytassad ezt a levelet, és máris készen lesz az esszé – ami

nekem azért is fontos, mert a közel huszonöt év alatt ez lenne az első *EX*-es szerkesztésem. És ne feledd el a nemesvámosi kálváriát, ahol azt a helyes, apró hamuka nevű növényt találtuk, amelytől, úgy láttam, Jutka, macskája okán, erősen meghatódott, te meg úgy tettél, mint aki nem, pedig még én is. Murteren pedig én június közepétől akarok lenni folyamatosan. A húgomék gyermekei augusztusban jönnek, az egyedül a rossz időpont. Ti hamarabb is tudtok menni azért, két-három hetente mindig ott leszek három-négy napra, hétvégeken. Be akarom a murteri verseket is fejezni, ahhoz is jól jönnétek, egészen más a te tengert néző szemed, mint az enyém... A hamuka-növény azért érdekes, mert bár gyom, és tavasztól a fagyokig virágzik, de gyapjas, mint egy kisállat. És ha belehentesz a növények közé, én csak tudom, olyan, mintha a háziállataiddal együtt forognál a gyepen. Amúgy a tisztességes neve: fehér hamuka. (Na, elképzelem a fehér hamut. Van ilyen? Talán csak a fehér anyagoknak lehetne, mondjuk, a papírnak vagy a gyapotnak?) A *Pallas Nagylexikon* szerint a neve: szirtaranya. A *Tolnait* nem néztem...

A hely, ahol a kálvária van, az Veszprémfajsz. Ez egy Árpád-kori falu, a XIII. századtól ismert a neve. Árpád fejedelem fia, Jutas gyermeke volt Fajsz. A középkori falu területén volt a balácai Villa Romana romja, egy forrás mellett – és a temploma (amely ma csak rom) a villától alig száz-kétszáz méterre van (most egy elvadult bozótosban). Ide nem vittelek benneteket, mert akkor még nem tudtam, hogy létezik. Palágyi Sylvia (már a nevében is ott a méltóságteljes latinitás!) sosem beszélt nekem erről, nyilván neki fontosabb a maga romja.”

Szinte megrendültünk Jutkával, hogy még mindig emlékszel Hamukára. Igaz, írtam volt róla a *Prózák könyvébe* valami szövegfeldolgozást is akkortájt. Arról volt szó, hogy volt egy kedves macskánk, azóta sem macskánk, nekünk csak egy macskánk volt – van valamiféleképpen még ma is, hiszen ezt a te leveled is egyértelműen bizonyítja –, a balácai, pontosabban a veszprémfajsz. (Itt ismét meg kell állnom egy pillanatra, ugyanis az

utóbbi időben járnai kezdtem egy másik Fajszra is, méghozzá Somogyfajszra, vajdasági festő barátom, Nemes ugyanis ott él. A múltkor elmentünk vele a szomszédba, Niklára, Berzsényi kúriájához. Még zárva volt. Szépen sütött a nap. Volt idő nyitásig, alaposan körbematattuk. Szép gyümölcsös satöbbi. Ám a kúria mögött, ahogy Rilke mondaná, váratlanul felállt egy virág, és azt mondta, vörös... Zavarba jöttem, lévén, hogy egy speciális vörös volt, közelebb siettem, egy gránátalmacserje virágzott ott éppen... Akárha egy nekünk gyűjtött mécses... Remélem, az a vörös azóta ott lobog immár Nemes István vásznain is...)

Igen, térek máris vissza témámhoz, volt egy macskánk, akit finom fehérszürkéje miatt Hamukának neveztem el. Hamuka hihetetlenül azonos volt a nevével. Egy hamulény volt... Nagy, fekete dogunk is szerette, úgy hordozta magával, két fülénél fogva, mint egy élő retikült... De a sok ide-odahurcolás közben egy napon kettérepedt Hamuka homlokán a bőr, kilátszott véres-eres koponyája. Az állatorvosok injekciókat, kenőcsöket adtak, de nem tudták összefogni, összevarrni, összekapcsolni... Végül megszoktuk, látszik Hamuka vérekes koponyája... Csak vendégeink, barátaink ütköztek meg, ha ölükbe ugrott. Olyan is volt, aki sikítva elszaladt. Aztán egy napon, már öreg volt, eltűnt, gondoltuk, mondtuk is, ha keresték, elment meghalni. Valójában megkönnyebbültünk. Ám egy napon, a teraszunk ajtaja előtt, nyávogni kezdett Hamuka. Boldogan rohant ki a család. Hamuka visszajött, kiáltoztuk az ajtó felé rohánva. Ám az ajtó előtt nem volt senki. Nem értettük, de valamiféleképpen jó volt tudni, visszatért... Aztán még néhányszor megviccelt bennünket. Mindig boldogan rohantunk az ajtóhoz. De semmi nyomát sem találtuk. Akkor valahogy felfedeztük, papagájunk, Oszkár, utánozza Hamuka nyávogását. Igen, de Hamuka szelleme hazatért... Mindig megörültünk, ha felhangzott a hangja... Nemrég, Tatán levetítettük Grencsó az újvidéki Telepről, házunkról, a Virág utca 3-ról készített kisfilmjét, amelyben egyszer csak megpillantottuk Hamukát. Lám, még Tatán is kísértett

szelleme... És most, leveledben ismét... Nem tudom, mit jelent ez? Örülök Hamuka szellemének, de ugyanakkor félek is, nem tudnám pontosan megmondani, mitől is.

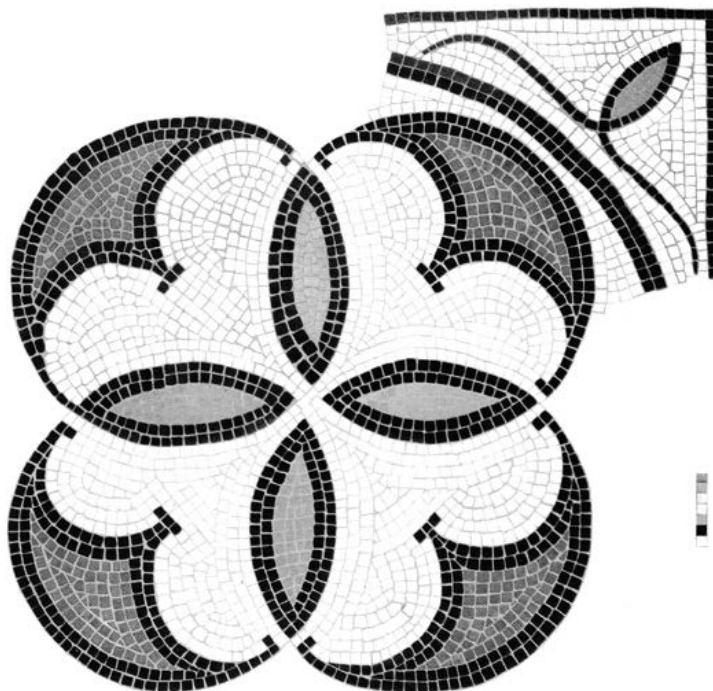
Elhatároztuk, ellátogatunk Balácára. Ismét megnézzük a freskók gránátalmáját, kékszajkóját, hiszen tudod, az *infaustus* – a palicsi, fürdővárosi lumpen, mert egy olyan fürdővárosról van szó, melynek vize elalgásodott, zsáddá lett, meg a NATO is megbombázta – nem más, mint a szajkó, a csúfalkodó szajkó neve... Megírtam, igaz, írásom még nem közöltem, egyik ifjú német költő barátom nem volt hajlandó élni e kifejezéssel, amikor verseimet fordította volt Berlinben. Meglepetten kérdeztem, miért. Azt mondta, ő fél e kifejezéstől... Nem tudom, miért... Hiába magyaráztam neki a szajkó, a csúfalkodó szajkó nevééről van szó, amely még egyik alapversünket, a *Szózatot* is megtanulta... Hiába meséltem a ritkított uránnal átlényegített zsád tóról, a tó körül keringő tavi lumpenekről, akik valamikor, a Nagy-Jugoszláviában a nyár egy részét rendszeresen Dubrovnikban töltötték...

Ismét elmegyünk Balácára, hempergünk mi is a Kálvárián... A mi magyarkanizsai Kálváriánkon ugyanis árvalányhaj nő, ott is hemperegni szoktunk... Meg Ivanyos bácsi, a festő kis csalánligetében is szoktunk volt hemperegni, mint a szerelmesek, a holdvilágban, amelyre, igaz, szintén bombát talált volt ejteni a NATO... hihetetlen, egy kis vidéki, kisebbségi festő rejtett motívumát, csalánligetét megbombázza a NATO...

És majd akkor folytatom levelem... Most ez a bevezető rész valójában csak azt tudja megmutatni, jelezni, érzékeltetni tán, milyen odaadással szerkesztetted nekünk a Baláca-számot...

Elfelejtettem említeni, Hamukánk sírja Újvidéken van, a Virág utca 3-ban, ott, a szemétdomb helyén, hol azt a bizonyos rothadt kaptafát találtam volt, amely viszont ma is itt van velem, minden bizonnyal neki köszönhetem az azóta elszaporodott végtelen kaptafa-, somsámfa-gyűjteményemet, amelyet, nem tudom, mondtam-e már neked, majd Somorján szeretnék kiállítani...

Ölelünk.

Györgydeák György–K. Palágyi Sylvia: A balácai 10. helyiség mozaikrészlete